

DÜNYAYI AÇIKLAMANIN ESKİ BİÇİMLERİNDEN: POSTHÜMANİZM

Oktaf TAFTALI*

Atf: Taftalı, Oktaf. "Dünyayı Açıklamanın Eski Biçimlerinden: Posthümanizm", Sosyologca, Sayı 31 (2026), s. 15-21.

ÖZ: Bu metin, posthümanizm kuramını küresel kapitalizmin dönemsel krizlerini gizlemek ve gücün yeni merkezlerini meşrulaştırmak amacıyla ürettiği moda eğilimlerden biri olarak ele almaktadır. Yazara göre klasik hümanizmin insan merkezci yapısının sarsılması nesnel bir zorunluluktan ziyade, sistemin sürdürülemezliğini kamufle eden esoterik, mistik ve animist bir varlık anlayışıyla ikame edilmektedir. Karen Barad ve Rosi Braidotti gibi kuramcılarının geliştirdiği "neo-materyalizm" ve "zoe merkezli etik" yaklaşımları, toplumsal sınıf ayrımlarını ve sömürünün tarihsel-iktisadi kökenlerini arka plana itmektedir. Sonuç olarak metin, posthümanizmin insanı tahtından indirirken bireyi sistem karşısında suçluluk ve yılgınlıkla baş başa bıraktığını ve doğa fetişizmi üzerinden küresel oligarşinin güç istencine zemin hazırladığını savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Posthümanizm, Kapitalizm, Neo-materyalizm, Mistisizm, Zoe.

One of the Old Ways of Explaining the World: Posthumanism

ABSTRACT: This text analyzes posthumanism as a trendy theoretical wave designed by global capitalism to mask its cyclical crises and legitimize new configurations of power. The author argues that the deconstruction of classical humanism's anthropocentric nature is replaced by an esoteric, mystical, and animistic ontology that conceals the unsustainability of the current socio-economic system. Theoretical frameworks such as "neo-materialism" and "zoe-centered ethics," championed by scholars like Karen Barad and Rosi Braidotti, trivialize social class dynamics and the historical-economic roots of exploitation. Ultimately, the text asserts that while posthumanism dethrones human agency, it leaves the individual paralyzed with guilt against the system and creates a new baseline for the global oligarchy's will to power through ecological fetishism.

Keywords: Posthumanism, Capitalism, Neo-materialism, Mysticism, Zoe.

Makale Türü : Görüş Yazısı

Geliş Tarihi : 10.05.2026

Kabul Tarihi : 11.06.2026

* Prof. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, mehmet.taftali@medeniyet.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8954-5087.

Giriş

Kapitalist medeniyetin kıyılarından merkeze bakanlar, merkezin belli aralıklarla içine düştüğü krizleri aşmak üzere geliştirdiği kuramlara, “star sistemi” uyarınca vitrine çıkardığı düşün, bilim ve teknoloji yıldızlarına tanık olmalarına karşın, bu süreçlerde kendi seslerini duyuramazlar. Merkezde, her beş on yılda bir, önüne-ardına pre-, pro-, post-, semi-, mega-, ultra- trans-, inter-, neo-, gibi takılar eklenerek geliştirilen kuram, akım, eğilim ve modaların, kıyıya gecikmiş dalgalar halinde ulaşması alışıldık bir durumdur. Değinilen hece-takılarla geliştirilen moda kuramların, bugüne dek kapitalist medeniyetin hangi krizini aşmaya ya da hangi bilinmeyenini aydınlatmaya katkı sağladığı ayrı bir araştırma konusudur.

80’li yıllarda Hayek, Friedman tezleri üzerinden önerilen ve siyaseten Reagan, Thatcher, Özal üçlüsünün temsil ettiği neo-liberalizm sürecini alt yapı olarak alırsak, yukarda anılan Latince kökenli ekler üzerinden tasarlanan bir düzine kuramın, günümüze değin moda eğilimler halinde tedavüle konduğunu ve sonra tüketilerek yerine yenisinin ikame edildiğini anımsayabiliriz. Dolayısıyla bu metnin hipotezi, anılan bağlamda “posthümanizmin” bir istisna oluşturmadığı şeklinde yazılabilir.

Kavram ilk kez 1977 de Mısır kökenli Amerikalı kuramcı İhab Hassan tarafından kaleme alınan bir makalede dile getirilmiş. *Performans sanatçısı olarak Prometheus; Posthümanist Kültüre doğru* başlığını taşıyan bu makalede İhab Hassan şöyle yazıyor:

Öncelikle insan formunun - insan arzusu ve onun tüm dışsal temsilleri dahil - radikal bir dönüşüm geçirdiğini ve bu nedenle vizyoner biçimde ele alınması gerektiğini anlamalıyız. Beş yüz yıllık hümanizm çağının belki sona ermekte olduğunu anlamamız gerekiyor; zira hümanizmin kendisi, çaresizce posthümanizm olarak adlandırmak zorunda kaldığımız bir şeye dönüşmektedir. Leonardo da Vinci’nin ustalıklı çizdiği, kolları ve bacaklarıyla evrenin ölçüsünü belirleyen Vitruvius İnsanı, kendisini çevreleyen daireyi ve kareyi kırarak parçalamış ve evrenin derinliklerine saçılmıştır.¹

Hassan’a göre bu, tek hamlede gerçekleşen bir kırılma değildir, bilakis imgeler dünyasını, bilimi, teknolojiyi ve mitosları kapsayan çoğul ilgilerden söz etmek gerekir. O, posthümanist süreci betimlemek için, ateşi çalan Prometheus’un ikili karakterine gönderme yapar. Bu bakımdan, insan ve makine arasındaki, organik ve inorganik arasındaki, real ve irreal arasındaki ayrımların belirsizleştiği bir zamanda posthümanizm, hümanizmin tamamlanarak aşılmasını sağlayan performatif eylemler ve hibrit kimlikler tarafından belirlenen bir kültürdür. (Bu çıkarımların, yer yer farklı okunması dolayısıyla, posthümanizmin transhümanizmle karıştırılması da olasıdır.)

Daha sonra N. Katherine Hayles 1999 yılında medya ve edebiyat bilim kapsamında *Nasıl Posthüman Olduk* (How We Became Posthuman) adlı çalışmasıyla kavramı tartışırken, Rosi Braidotti ve Cary Wolfe 2000’lerde posthüman kavramını bağımsız bir disiplin olarak temellendirmeye girişiyorlar. Günümüzde posthümanizm bütünlüklü tek bir kuramsal yapı sergilemekten ziyade, felsefi antropoloji, etik, kültür kuramları, biyoloji ve teknoloji gibi disiplinlerin kesişme noktalarında beliren, heterojen bir eğilim olarak öne çıkıyor.

Hümandan Posthümana Doğru

Kuramın genel eğiliminden anlaşıldığı kadarıyla “post-” ön ekiyle, insanın mutlak anlamda zamansal sonunun değil, tersine belirli bir dönemde inşa edilen, belirli bir insan

¹ İhab Hassan: *Prometheus as Performer: Toward a Posthumanist Culture?* A University Masque in Five Scenes. The Georgia Review, Vol. 31, No. 4 (Winter 1977), p. 844.

imgesinin sonuna gelindiği ileri sürülüyor. Buna göre: klasik hümanizm, (beyaz, erkek, Avrupalı, Hristiyan) insanı evrenin merkezi ve yaratılışın zirvesi biçiminde konumlandırıyordu, oysa artık bu Avrupa merkezli insanın post- takısı sayesinde zirveden indiği iddia edilebilir.

Ancak politik-ekonomi gözüyle bakıldığında: Descartes düşüncesiyle başladığı varsayılan ve modern zamanları ifade eden akım ve eğilimlerin temsillerinde, kapitalist medeniyetin yeni bir evresine tanık oluyoruz. Bu bağlamda hümanizmin, anılan medeniyet sürecinin başlangıcını oluşturduğunu ileri sürebiliriz. Bir dönemin ruhunu belirleyen eğilimler, modalar, o döneme özgü maddi koşulların dayattığı obje kavrayışında temelleniyorlar. Her dönemin obje kavrayışı, o döneme özgü varlık yorumunu ve o varlık yorumunun can verdiği ruhu yansıtıyor. Batı'da feodal üretim ilişkilerinin üzerinde yükselen Tanrı ve kilise merkezli varlık tahayyülü, öncesi ve sonrasıyla 16. Yüzyıldan itibaren ikame olan kapitalist üretim ilişkilerinin belirleyiciliğinde, yerini yeni bir varlık tahayyülüne bırakıyordu. Merkezinde artık (kutsal metin esaslı anlatıların yerine), ölümlü insanın dünyevi macerasını dile getiren okuma kanonlarının yer aldığı, bu yeni varlık tahayyülüne - Cicero'dan alınan - Hümanizm tanımı yakıştırılıyordu. Artık insan dünyanın merkezinde ve dünya da insanın malıydı. Bertrand Russell'in deyişiyle İngiliz burjuva devriminin havarisi olan John Locke şöyle yazıyor:

Tanrı ve O'nun akli, insana yeryüzünü egemenliği altına almasını, onu yaşamın yararı doğrultusunda işleyip geliştirmesini buyurmuştur; insan da buna bir şeyi, emeğini katmıştır. Bu nedenle, Tanrı'nın bu buyruğuna itaat ederek toprağın herhangi bir bölümünü işleyen, süren ve eken kişi, ona kendi mülkiyetine ait bir unsur eklemiştir; artık başkasının o şey üzerinde bir hak iddia etmesi mümkün değildir ve onu o kişiden almak da haksızlıktır.²

Ancak İhab Hassan'ın ileri sürdüğü şekliyle, beş yüz yıl süren bu düşünce tarzının sonuna geldiğimiz fikri, sadece hümanizmle sınırlı olmasa gerek. 80'lerden itibaren can çekişen küresel kapitalizmin, onun hukukunun, siyasetinin, eğitiminin ve diğer kurumlarının da sonuna geliyoruz. Yani hümanizmin sonunu, kapitalist medeniyetin sonundan ayrı düşünmeyi gerektiren bir neden ufukta görünmüyor. Güzel, ancak çöken kurumlardan biri olan "star sistemi", onun düşünür ve kuramcılarına da ihtiyatlı yaklaşmayı gerektirmiyor mu?

Ölümlü Sistem Ölümsüz Güç

"Eskinin öldüğü, ama yeninin doğmadığı" bu uzun soluklu kriz sürecinde ortaya çıkan kimi alternatif tezlerin, gözlerden kaçırıldığı temel bir soru kendisini dayatıyor: küresel sistemin değişmesi, küresel oligarşiyi yerinden edecek mi, yoksa o, yeni bir sistemle varlığını tahkim ederek sürdürecektir mi? Bu soruyu sormamıza neden olan ve yeryüzünün yoksulları üzerindeki denetimi yitirmemek amacıyla, merkezde geliştirilen projelerden birkaçını anımsayalım: geniş kitlelerde kimi zaman hayranlık, kimi zaman tedirginlik ama her zaman onlara ne kadar küçük olduklarını göstererek güvensizlik sunan, 60 ve 70'lerde uzay çağı, atom çağı, 80'lerden 2000' lere kadar bilgi ve iletişim çağı, üçüncü dalga, neo-liberalizm, küreselleşme, medeniyetler çatışması gibi tanımlar öne çıkıyordu. Kimi teknolojik, kimi ekonomik, kimi siyasi, kimi kültürel alanları kapsayan bu başlıklar, ne var ki "tüketim toplumu" uyarınca hızla tüketiliyorlar. Dolayısıyla 2000'lerin ikinci yarısından itibaren bilinçaltımıza, güçsüz, yetersiz, günahkâr ve mahkûm olduğumuzu fısıldayan transhümanizm, posthümanizm, post-demokratik dönem, yeni orta çağ, tekillik, dijital dünya devleti gibi farklı kavramları tartışarak devam ediyoruz. Öte yandan, daha düne

² John Locke: *Two Treatises of Government*. Edited with an introduction and notes by Peter Laslett. Cambridge University Press, 1988 (Student Edition), p. 291.

kadar “atom çağı”, “uzay çağı” sorunlarını irdelemeye fırsat bulamadan, ansızın “antropozen çağına” gelmek, holozen’den antropozen’e geçmek, birinin imlediği sorunun çözümüne gerçek hayatta tanık olmaksızın diğerine, henüz birini sindiremeden ötekine, kavramdan kavrama, kuramdan kurama atlamak, düşün ve fikir ciddiyeti bakımından nedense pek sorgulanmıyor. Belki de açıklamanın, açıklanan şey üzerinde bir yaptırım gücünün olmaması, küresel oligarşi nezdinde bu oyunu zararsız ve eğlenceli kılıyordur.

Bir yanda yeni ambalajlarla sunulan ebedi sorunların temel nedenlerini oluşturan, emek sömürüsü, insanlar arasında sınıf ayrımları gibi tözler demode sayılırken diğer yandan bir kuram-kavram toz bulutu kalkıyor. Şey’lerin görüldükleri gibi olmadığını anımsayarak, kavram ve kuram bulutu ardındaki asıl amacın güç istencinin yeni formlarını belirlemek olduğunu söyleyebiliriz. Yani bize sunulan kuramlar üzerinden, yine bizim yürüttüğümüz tartışmalar sayesinde, gücün yeni merkezi biçimlerinin meşruiyet zemini tesis ediliyor olamaz mı? Bilinen ve bugüne değin yaşanan biçimiyle kapitalizmin artık sürdürülemez olduğu resmen teslim edildiğinde, küresel güç kimin elinde olacaktır? Yani “post-kapitalist” dönem deklare edildiğinde dahi, küresel oligarşi kendi güç istencinin devamlılığını nasıl sağlayacak? Bugün buradayız.

Yeni Dünyanın Eski Mistisizmi

İnsan merkezci dünya görüşünden kopuşu temsil eden posthümanizm, insanlar ile hayvanlar, ruh ile madde, doğa ile teknoloji arasındaki sınırların, dilde ifade bulduğu denli açık olmadığı, hatta varlık türleri arasında herhangi bir sınır olmadığı anlayışını belirlemeye çalışıyor. Bu varlık tasarımı arkaik inanç sistemlerinden, panteist-esoterik eğilimlerden ve Aristoteles öncesi eski dünyadan tanıyoruz. Toplumsal sınıf farklılıklarını tartışmanın demode algılandığı yerde, bir tür animizmin güncellenerek “post-” takısının büyüyle sunulması, düşünce tarihinde yeni bir ufuk muamelesi görmek için yeterli midir? Yine Rosi Braidotti ve Karen Barad’ın fikir dünyasında maddeye canlılık atfını içeren bir “neo-materyalizmle” karşılaşıyoruz. Braidotti’nin post-seküler feminizmi, deyim yerindeyse tanrısız bir mistisizm sayesinde kapitalizmin açtığı yaraların giderileceği umudunu yeşertmeye çalışıyor:

Etik ilişkiler, şimdiye dek kullanılmamış kaynakları – arzularımız ve tahayyül gücümüz dahil – harekete geçirerek mümkün dünyalar yaratır. [...] Dahası, öznenin böylesi bir tasarımı etik alanı yalnızca insanî başkalığın sınırlarıyla kısıtlamaz; onu insan-olmayan ve posthüman güçlerle kurulan karşılıklı ilişkilere de açar.³

Metinde etik ve etik ilişkiler, bilen öznenin bir bilinç durumu olmaktan ziyade, adeta bir doğa modusu gibi konumlandırılıyor. “İnsan-olmayan posthüman güçlerle” kurulan ilişkiyi doğa üstü değil, ama doğaya içkin bir canlılık durumunun mistik yorumu şeklinde anlamak mümkün. Burada Spinoza’nın “deus sive natura” önermesinin güncellenmiş bir örneğine ve yakın zamanda Spinoza modasının yaygınlaşma gerekçesine işaret edebiliriz. Aynı bağlamda Karen Barad’ın, partneri haham Fern Feldman’la birlikte yaptığı kuantum’dan kabala öğretisine uzanan çalışmalara da değinmek gerekir. İkisinin birlikte hazırladıkları bir ders programının tanıtım metninde şöyle yazılıyor:

Tutkularımız, niyetlerimiz, eylemlerimiz ve hatta varlığımızın en küçük parçacıkları aracılığıyla evrenin süreklilik içindeki oluşumuna ve doğumuna katılırız. Tevrat, Kabala, Hasidizm ve kuantum fiziğinden metinlerle ve deneyimsel pratikler eşliğinde, yaratılışa

³ Rosi Braidotti: “Den Zeitläuften zum Trotz. Die postsäkulare Wende im Feminismus”, in: *Femina Politica*, Jg. 18, H. 1, Opladen 2009. S. 94–95.

katılmanın ikili olmayan ve toplumsal cinsiyet açısından akışkan paradigmasını - içkin olan ile aşkın olanın, karanlık ile ışığın, verme ile almanın bütünleşmesini - ele alacağız.⁴

Kabala ve “queer” bağıntısı üzerine ayrıca çalışmalar yapan ikili, organik ve inorganik, eril ve dişil, insan ve makine, ışık ve karanlık gibi ikilemler arasındaki belirsizliği savını, yine kabalistik ilgi içinde temellendirmeyi amaçlıyorlar. Bu ve benzeri çalışmaların itibar kazanması, pratikte doğa bilimleriyle, pagan büyü kültü arasındaki sınırların da belirsizleşmesini içeriyor. Dönüp dolaşıp doğa yasalarının kutsal metinlerden aktarılan bağlamlarla açıklandığı orta çağ alışkanlığına geri geliyoruz. İnsan merkezci olmayan neo-kabalistik kozmoloji, cinsiyetlerin ve türlerin akışkanlığı, kuantum belirsizliği (indeterminizm) gibi kuramlar, “ilişkisel veya “nondual ontoloji” başlığı altında esoterik-heterodox bir öğretiye dönüşüyor. İkilemlerden ve ikilemler arasındaki olası çelişki ve çatışmalardan arındırılmış bir dünyada, dolaylı bir veri olarak, sosyal sınıf farklarının ve sınıfsal çelişkilerin de belirsizleşmesi ve bu yöndeki fikirlerin demode sayılması organik bir örüntü oluşturuyor.

Oysa klasik hümanizmden, Locke’un mülkiyet anlayışına uzanan çizginin haklı eleştirisi, başka sonuçlar da doğurabilirdi. Orta çağın göksel cari dinleri, “yeni orta çağda” yerlerini bir tür doğa-madde-nesne mistisizmine bıraktıklarında kapitalizm ve onun küresel tahribatı aşılabılır mi? Batı’da bir kısım aydınlanma ve kapitalizm eleştirilerinin sonuçta paganizme varması, ekolojik fetişizm örneklerinin yaygınlaşması, duyarlı insanın kendisini sistem karşısında günahkâr hissetmesine yol açıyor. Böylece tekellerin günde milyonlarca adet ürettiği pet şişeleri, teneke kutuları sokaklardan birer birer toplamaya, dev endüstrilerin ürettiği tonlarca plastiği, kâğıt balyalarından ellerimizle tane tane ayırıştırmaya çalışıyoruz. Sorumlu birey, vicdan ve günah basıncı altında, toplayıcı genlerine geri itilerek adeta şizofren bir hastalık tehdidinde maruz kalıyor. Mama endüstrisinin milyarlarca dolar ciro yapmasını sağlayan, katkılı mamalarla beslediğimiz ve yılda üç batın doğuran kediler, kertenkele, semender, serçe ve kelebek türleri gibi diğer eko-sistem unsurları üzerinde, uyum bozucu bir basınç oluşturuyor. Fakat insan tahtından indirildiği için olsa gerek, anılan bağlamlarda, bireysel duyarlılığın küresel istismarı ve bu nedenle baş gösteren “insani yılgınlık” üzerine bir etik tartışma henüz gerekli görülüyor. Acaba kapitalist medeniyetin tahrip ettiği yalıtılmış bireyi onarmak için önerilecek bir “yılgınlık etiğinin”, insanı yeniden dünyanın merkezine taşımasından mı çekiniliyor?

Sonuç Yerine: Maddenin Metafizikinden Total Metafizığe

Posthümanizme göre, klasik hümanizmin insan merkezli varlık anlayışı bakımından, özne konumunda olan insan bilinci karşısında, madde edilgin bir varoluş sergiler. Bu durum insan ve madde arasında bir hiyerarşi doğurmakta ve insanın maddi varlık üzerindeki her türlü tasarrufunu meşru kılmaktadır. Posthümanizm bu hiyerarşiyi kendince yıkar ve maddeyi canlı, etkin bir varlık olarak tahayyül eder. “Maddi performativite” üzerine yazılarında Karen Barad, eylemin sadece insana özgü bir yetenek olmadığını vurgulayarak, dile fazlaca güç vehmedildiği savını öne sürer ve dile egemen olan hümanist söylemi eleştirir. Ona göre maddenin kendisi, bizzat onun dünya işlerinde etkin bir konum almasını gerektirir, çünkü günümüzde hareket etme yeteneği, insanlar, hayvanlar, algoritmalar ve nesne ağları arasında dinamik biçimde paylaşılmaktadır. Bu durumu “performativite” kavramı içinde değerlendiren Barad’a göre:

Performativiteye anlamlı bir yaklaşım, her şeyi - özellikle maddi şeyleri - söze dönüştürmek değildir. Aksine, performativite, dilin neyin gerçek olduğunu belirleyen

⁴ Karen Barad ve Rabbi Fern Feldman’ın *Forming Light, Creating Darkness: Quantum Physics and Kabbalah* ders tanıtımı. <https://studyres.com/doc/145535/shifting-feminisms-in-the-jewish-renewal-movement?> (28.05.2026)

aşırı gücünü sorgulamayı ve reddetmeyi amaçlar. Bu nedenle performativite, dili gerçekliğin maddesi olarak gören monizmle ironik bir karşıtlık oluşturur. Performativite, dilin ve diğer temsil biçimlerinin varlığımız üzerinde hak ettiğinden daha fazla güç sahibi olmasına yol açan sorgulanmamış zihinsel alışkanlıkları eleştirir.⁵

Önerilen yöntem kulağa makul geliyor, ancak dil, düşünce, gerçeklik ve hakikat ilişkisinde Platon'un Kratylos'undan, Roscelinus'a, Heidegger'den Wittgenstein'a kadar hemen her çağda yukardaki formülün daha kapsamlı biçimleri tartışılıyor. Yani dil ve maddi gerçeklik ilgisinin sınırlarını belirleme çabası bakımından "performative" kavramı, yeni bir şey söylemiyor. Öte yandan "performative" bakımından doğada bu denli etkin olan maddenin, aynı zamanda tarih ve iktisat tarihinde de belirleyici olduğunu, birileri Barad'a anımsatmıştır herhalde.

Hümanizm çağlarında İnsanın evrenin merkezini oluşturması, etiğin de insan merkezli kurulmasına yol açıyordu, oysa posthüman anlayış doğrultusunda insan artık merkezde olmadığından, geliştirilecek bir etik anlayışın merkezinde de artık insan olmayacaktır. Braidotti ve diğerlerine göre böylece insanın doğayı ve diğer türleri sömürmesi ortadan kalkacaktır. Bu doğrultuda Rosi Braidotti "zoe merkezli" bir etik önerisinde bulunur. Ona göre zoe, siyasi-kültürel-psiko-sosyal formatlanmış insan yaşamının (bios) tersine, kişisel ve insan merkezli olmayan, evrensel yaşamı temsil eder.

Zoe, yaşamın kendisinin dinamik ve kendi kendini örgütleyen yapısını ifade eder. O, insan ve insan-dışı yaşamı birbirine bağlayan yaratıcı bir güçtür. Bu nedenle Zoe, bios kavramına; yani politik, kültürel ve söylemsel olarak örgütlenmiş olan o özel yaşam biçimine karşıt bir konumdadır. Bir posthüman etik ise bu yüzden antropomerkezci modelden uzaklaşmalı ve tüm yaşam formları arasındaki ilişkiyi kabul etmelidir.⁶

"Zoe", eski Yunanca felsefe-bilimsel anlamda canlılık durumunu ifade eden bir kavram, ancak çağlar boyunca mistik, esoterik ilgiler içerisinde edindiği anlamlar, başkaca baskın çağrışımları beraberinde getiriyor. Kapitalist medeniyetin ve onun çöküş / yıkım sürecinin kapsamadığı bir varolanlar alanı için gerçekçi olabilecek yukardaki önerme, 21.yüzyıl itibarıyla küreselleştirici ideolojilere zemin sunan bir alt metin izlenimi uyandırıyor. İnsandışı güçlere, ruhu ve maddesiyle doğal varlığa ve onların taleplerine uyum gösteren duyarlı insan, onlardan hiyerarşik üstünlükte olmayabilir, ama yazarın yukardaki cümlelerde gözden kaçırdığı başka bir mesele var: Acaba doğanın ve diğer türlerin sömürülmesi bir başlangıç mı, yoksa bir sonuç mudur? Yani insan sömürüye doğadan mı, yoksa kendi türünden mi başladı? İnsanın doğadan sıyrılıp çıkması, artık-ürün, iş bölümü, toplumsal hiyerarşi gibi veriler hangi toplumsal evrede gerçekleşti? Doğanın ve diğer türlerin birer sömürü nesnesine dönüşmesi, insanın öznel niyetinin ya da tarihi bir keyfiyetin sonucu mudur? Yani insan dışı varlıkların sömürülmesi, bizzat insanın insanı sömürmesine yol açan maddi süreçlerin bir sonucu olamaz mı? Dolayısıyla meselenin sondan başlayarak çözülebileceği sanısı, post-modern zamanların "ben yaptım oldu" anlayışıyla uyumlu, "indeterminist" bir tutum.

Dijital teknikler, iletişim psikolojisi gibi imkanlar sayesinde duyum-algı-gerçeklik ilgisinin küresel çapta yönlendirilebildiği bir zamandayız. İnsanın eylem alanlarında ilgi ve bağıntıların meşruiyeti, sanattan, siyasete, uluslararası ilişkilerden kamu sağlığına kadar birçok alanda güç erkinin dilediği biçimde kurulabiliyor. Binlerce yıl önce derlenmiş kutsal

⁵ Karen Barad: *Posthumanistische Performativität. Zur Neubestimmung des Verhältnisses von Diskursen und Materie*, in: dies, *Agentieller Realismus*, Suhrkamp, Berlin 2012. S. 104.

⁶ Rosi Braidotti: *Posthumanismus. Leben jenseits des Menschen*. Campus Verlag, Frankfurt am Main / New York 2014, S. 190f.

metinlerden temin edilen “meşruiyetle” toplumların kıyıldığına, insanların ülkelerinden çıkarıldığına tanık oluyoruz. Dolayısıyla insanın doğayla veya tüm varolanların birbirleriyle ilişkisini düzenleyecek nesnel bir meşruiyet zemini kapitalist medeniyetin gerek kendisiyle gerekse içinde bulunduğu kriz durumuyla çelişiyor. Uzayan ve henüz sonu görünmeyen ekonomi-politik çöküş nedeniyle, dünyanın post-demokratik bir sürece evrildiği, yabancı düşmanlığı ve mikro milliyetçilik bazlı bir faşizmin, dijital teknoloji imkanlarıyla desteklenerek yükseldiği, bilgi ve liyakatin aşağılandığı bir zaman diliminde, esoterik-mistik bir varlık anlayışının etik pratiği kadercilikten başkası olabilir mi?

Kaynakça

- Barad, Karen. 2003. "Posthumanist Performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter." *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 28, no. 3: 801-831.
- Braidotti, Rosi. 2013. *The Posthuman*. Cambridge: Polity Press.
- Hassan, Ihab. 1977. "Prometheus as Performer: Toward a Posthumanist Culture?" *Georgia Review* 31, no. 4: 830-850.
- Hayles, N. Katherine. 1999. *How We Became Posthuman: Virtual Bodies in Cybernetics, Literature, and Informatics*. Chicago: University of Chicago Press.
- Locke, John. 1689. *Two Treatises of Government*. London: Awnsham Churchill.
- Spinoza, Baruch. 1677. *Ethica*. Amsterdam.
- Wolfe, Cary. 2009. *What is Posthumanism?* Minneapolis: University of Illinois Press.

Etik Kurul Raporu: Bu çalışma için etik kurul raporu gerekliliği bulunmamaktadır.

Katkı oranı beyanı: %100

Çatışma beyanı: Makalede, herhangi bir kurum, kuruluş ve kişi ile mali çıkar çatışması yoktur.